

dımla muhacirlerin harap ettiği okul binası onarıldı.

1884 yılında Dârüşşafaka'yı ziyaret eden ve okuldan çok memnun kalan Sadrazam Küçük Said Paşa'nın gayretiyle, Dârüşşafaka'nın iâşe bakımından eksikliklerinin tamamlanmasına ve bunun maliye hazinesinden karşılanmasına karar verildi. Ayrıca Said Paşa'nın Dârüşşafaka hakkında verdiği bilgilerden memnun olan II. Abdülhamid, o yıl mektebi bitiren altı öğrenciyi kabul etti. Öğrenciler bizzat yaptıkları tabloları padişaha verdiler. Bu tarihten sonra Dârüşşafaka'dan her yıl mezun olanların isimlerini ve tablolarını padişaha takdim etmeleri âdet haline geldi.

Yeniden eski gücüne kavuşan Dârüşşafaka'nın bu dönemi de uzun sürmedi. Okulun kurucusu ve destekleyicisi olan Cem'iyet-i Tedrîsiyye-i İslâmiyye zayıfladı. Her türlü toplantının yasaklandığı bu dönemde cemiyet üyeleri bir araya gelemez oldular; nihayet 1888'de toplantılarını fiilen tatil ettiler; Dârüşşafaka tekrar malî sıkıntı içine düştü. Durumu öğrenen II. Abdülhamid Dârüşşafaka'yı himayesine alarak Maarif Nezâreti'ne okula 458 lira nakdî yardım yapılmasını emretti. Sadrazam Cevad Paşa da Osmanlı Devleti'nden imtiyaz alan şirketlerin Dârüşşafaka'ya nakdî yardım yapmaları usulünü başlattı; ayrıca Dârüşşafaka mezunlarının Posta ve Telgraf Nezâreti ile Rûsûmat İdaresi'nde çalışmalarını konusunda bir irade çıkarılmasını sağladı.

Dârüşşafaka'da gelirlerin sabit kalmasına karşılık öğrenci sayısının zamanla 400'den 700'e yükselmesi, 1894'ten itibaren eğitimde önemli gerilemelere sebep oldu. Bunun üzerine padişah çıkardığı bir irade ile Dârüşşafaka'yı 1903 yılında Maarif Nezâreti'ne bağladı; bu sayede hem idarî personel ve öğretmen açığı büyük çapta kapatıldı, hem de okulun maddî ihtiyaçları karşılandı. Ancak bu değişikliklerle Dârüşşafaka'nın bir devlet okulu haline alması, kuruluş amacından uzaklaşmasına yol açtı. Nitekim o güne kadar mektebe fakir ve yetim müslüman çocuklar alınırken bu değişiklikten sonra analı babalı olanlar, hatta birçok ileri gelen ailenin çocukları da okula girmeye başladı. Bu durum II. Meşrutiyet'in ilânına kadar devam etti.

II. Meşrutiyet'in getirdiği hürriyet havasından faydalanan Dârüşşafaka mezunları, 8 Ağustos 1324'te (21 Ağustos 1908) bir araya gelerek mezunlar cemi-

yetini kurdular. Cemiyetin daveti üzerine, devrin meşhur siyâsîlerinin de aralarında bulunduğu Cem'iyet-i Tedrîsiyye-i İslâmiyye üyeleri 16 Kânunusânî 1324'te (29 Ocak 1909) toplandı. Cemiyet, nizamnâmesi gereği tabii reis olan sadrazamın başkanlığında yeniden çalışmalarına başladı (12 Mart 1325/25 Mart 1909). İlk iş olarak Dârüşşafaka'yı geri almak için Bâbîâlî'ye ve Maarif Nezâreti'ne müracaat etti. Yedi ay kadar süren yazışmalardan sonra Dârüşşafaka Cem'iyet-i Tedrîsiyye-i İslâmiyye'ye iade edildi (4 Temmuz 1325/17 Temmuz 1909). Maarif Nezâreti'nin Dârüşşafaka'ya verdiği yıllık 859.000 kuruş tahsisatın bundan böyle aylık olarak ödenmesi ve mektebin eğitim ve öğretiminin diğer özel okullar gibi maarif müfettişlerince denetlenmesi kabul edildi. Dârüşşafaka, Cem'iyet-i Tedrîsiyye-i İslâmiyye idaresindeki bu özel durumunu Cumhuriyet dönemine kadar korudu.

Cumhuriyet'in ilânından sonra Dârüşşafaka da maarifin normal orta öğretim programını uygulamaya başladı ve Dârüşşafaka Lisesi adını aldı. Cem'iyet-i Tedrîsiyye-i İslâmiyye'nin adı 26 Nisan 1935'te Türk Okutma Kurumu, 3 Ocak 1953 tarihinde de Dârüşşafaka Cemiyeti olarak değiştirildi. Cemiyetin ilk kurucuları, okulun geleceğini güven altına alabilmek için başkanlığı sadrazamlara vermişlerdi. Cumhuriyet'in ilânından sonra da başbakanlar cemiyetin tabii başkanı sayılmıştır.

Dârüşşafaka Lisesi'nde 1955 yılında İngilizce öğretime geçildi. Önceleri iki yıllık hazırlık sınıfıyla birlikte sekiz yıl devam eden öğretim, sonradan hazırlık sınıfının bir yıla indirilmesiyle yedi yıla düşürüldü. Dârüşşafaka Cemiyeti 15 Temmuz 1969'da aldığı bir kararla okulda karma eğitimi başlattı. 1971-1972 öğretim yılında, ihtiyaçları artık karşılayamaz duruma gelen eski binadan okul bahçesinin bir bölümüne inşa edilen yeni binaya geçildi. Eski bina ise müze haline getirildi. Günümüzde de babasız veya anasız babasız fakir çocukları kabul eden Dârüşşafaka'nın ihtiyaçları hayır sever yurttaşların bağışlarıyla karşılanmaktadır. Okulda parasız yatılı öğrenim gören öğrenciler bunun karşılığında herhangi bir yükümlülükle bağlı değildirler. Öğrencilerin ders araçları ve giyim eşyaları da okul tarafından sağlanmaktadır. Bugün 600 civarında öğrencinin eğitim gördüğü Dârüşşafaka'dan çok sayıda ilim adamı, idareci, asker ve sanatkar yetişmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Cem'iyet-i Tedrîsiyye-i İslâmiyye Salnâmesi, İstanbul 1332 r.; *Düstur: Mütemmim*, İstanbul 1333 r., s. 1-6; *Dârüşşafaka Talimatnâmesi*, İstanbul 1946, md. 2, 6; *Dârüşşafaka Cemiyeti Nizamnâmesi*, İstanbul 1953, md. 3, 45; *Dârüşşafaka Cemiyet Tüzüğü*, İstanbul 1974, md. 66; Mehmed İzzet v.dğr., *Dârüşşafaka*, İstanbul 1927; *Dârüşşafaka 1873: 75. Yıl*, İstanbul 1948; *Dârüşşafaka: 95. Yıl*, Ankara, ts.; *Dârüşşafaka 1873-1973: 100. Yıl*, Ankara 1973; İbnülemin, *Son Sadrazamlar*, III, 1863; Nâfi Atuf (Kansu), *Türkiye Maarif Tarihi Hakkında Bir Deneme*, Ankara 1930, s. 127-129; *Türkiye Maarif Tarihi*, II, 487-494; III, 917-922, 946-948; *Türk Okutma Kurumu Dârüşşafaka*, İstanbul 1947; İsmail Fenni Ertuğrul, *Hakikat Nurları*, İstanbul 1949, Osman Ergin'in girişi, s. XII; Özege, *Katalog*, I, 348, 363-364; II, 697; IV, 1789; V, 1964; Hüseyin Hatemi, *Medeni Hukuk Tüzel Kişileri*, İstanbul 1979, I, 193; Hilmi Ziya ülken, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, İstanbul 1979, s. 65; Osmanlı İlimi ve Mesleki Cemiyetleri (haz. Ekmeleddin İhsanoğlu), İstanbul 1987, s. 26, 82; Tâhirülmevlevî (Olgun), *Matbuat Alesindeki Hayatım ve İstiklâl Mahkemeleri*, İstanbul 1990, s. 360-361; M. Şemseddin (Günaltay), "Bursa'da Dârüşşafaka Tesisi Münasebetiyle", *SR*, I/8 (1328), s. 362-364; Galip Kaynak, "En Eski Eğitim Müesseselerinden Dârüşşafaka", *Bizim Şehir*, sy. 18, İstanbul 1991, s. 20; Ö. Faik Numanzâde, "Kafkasya'dan İstanbul'a Yahut Mekteple Medrese Arasında" (haz. Fazıl Gökçek), *Dergâh*, sy. 18-21, İstanbul 1991; R. Ekrem Koçu, "Cemiyeti Tedrîsiyye-i İslâmiyye", *İstA*, VII, 3483-3485; a.mlf., "Çırac Mektebi", a.e., VII, 3941-3943; a.mlf., "Darüşşafaka", a.e., VIII, 4254-4264.

HALİS AYHAN — HAKKI MAVİŞ

DÂRÜŞŞİFA

(bk. BİMÂRİSTAN).

DÂRÜTTAKIYYE

(دارالتقى)

Bazı itikâdi fırkalarca muhaliflere karşı gerçek anlamında gizlendiği yer anlamında kullanılan tabir (bk. TAKIYYE).

DÂRÜTTA' LİM-i MÜSİKİ

(دارالتعليم موسيقى)

İstanbul'da kurulan Türk müzikisi cemiyeti ve topluluğu.

1912 yılında bestekâr ve ud sanatçısı Fahri Bey (Kopuz) yönetiminde Şehzadebaşı'nda faaliyetine başladı. Bazı yayınlarda kuruluş tarihinin 1916 yılı olarak gösterilmesi yanlıştır. Amacı Türk müzikisini geliştirmek, ses ve saz sanatkar-

Dârütta'lîm-i Mûsikî Cemiyeti kurucuları ve ilk üyeleri (ayaktakiler İsoldan sağa): Hânende Arap Cemal, neyzen İhsan, üdi Fahri Kopuz, tanburî Ahmet Bey, kanunî ve hânende Reşad Bey; oturanlar İsoldan sağa: kemanî ve üdi Hâşim Bey, hânende Sıdkı Bey, kanunî Âmâ Bey, kemanî Reşad Erer; Vural Sözer)

ları yetiştirmek olan cemiyetin kurucuları Fahri Bey, kemanî ve piyanist Reşad Bey (Erer), neyzen İhsan Aziz Bey ve kanunî Âmâ Nâzım'dır. Dârütta'lîm-i Mûsikî'nin kurucuları dışındaki ilk üyeleri arasında neyzen İhsan Bey, kemanî ve tanburî Ömer Bey, tanburî Ahmed Neş'et Bey, kemanî ve üdi Hâşim Bey, hânende Sıdkı ve Hâfız Memduh (İmre) beylerle hânende Arap Cemal Bey (Câlân) bulunmaktadır. Gerek öğretici gerekse icracı olarak görev alan bu sanatçı kadrosu sonraları şu isimlerle genişledi: Kemanî Ahmed Cevdet Bey (Çağla), kanunî Hasan Ferid Bey (Alnar), kanunî Vitali Efendi, tanburî İzzeddin Bey (Ökte), santurî Zühdü Bey (Bardakoğlu), santurî Nebile Nâzım Hanım, üdi ve tanburî Selâhattin Bey (Pınar), kemençevî Hafid Bey, kanunî Nâime Hanım (Sipâhi), piyanist Fevzi Bey (Arslangil), hânende Celâl Bey (Tokses), hânende Mustafa Zeki Bey (Çağlarman), Hâmid Bey (Diksés), Hâfız Burhan Bey (Sesyılmaz), Sabri Sühâ Bey (Ansen), Mustafa Bey (Çağlar), Safiye Hanım (Ayla). İlk yıllarda Suphi Bey (Ezgi) klasik eserler meşki, Hüseyin Sadeddin Bey de (Arel) nazariyat dersleri verdi. Onların öğrencisi olan Fahri Kopuz, sonraki yıllarda ud derslerinin yanı sıra usul ve makam derslerini de vermeye başlamıştır.

Dönemin ünlü müzikşinaslarının ders verdiği ve çok sayıda talebenin yetiştiği bu özel kurum, eğitim ve öğretimin yanı sıra hoca ve talebelere meydana gelen Dârütta'lîm-i Mûsikî Heyeti adlı icra topluluğu ile de seviyeli konserler vermiş ve plaklar doldurmuştur. Bu klasik Türk müzikisi konserleri sırasıyla Beyazıt'taki Moda ve Merkez Kırathanelerinde, daha sonra Şehzadebaşı'ndaki Şems Kırathane-

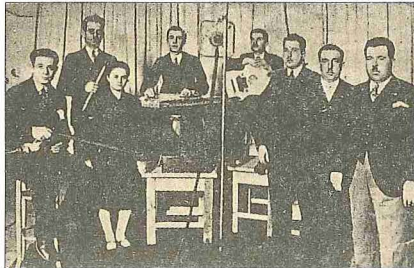
nesi'nde perşembe, cuma ve pazar günleri, ayrıca ramazan ayında her akşam düzenli bir şekilde devam etmiş ve devrin müzik severlerinin çok yakın ilgisiyle karşılanmıştır. Heyet bu başarılı icralarını iki defa Almanya ve üç defa Mısır'da verdiği konserlerle de sürdürmüştür.

Özel müzik kurumlarının en uzun ömürlüsü olan ve zamanın gözde bir müzik okulu haline gelen Dârütta'lîm-i Mûsikî, ayrıca gerçekleştirdiği yaprak ve defter biçimindeki nota yayını ile de Türk müzikisi repertuarına önemli katkılarda bulunmuş, üç seri küçük, bir seri de orta boy nota yayını yapmıştır. Üzerinde seri numarası bulunan küçük boy yayınlardan iki serinin kapaklarında Arap harfleriyle neşredilenlerinde tanbur çalan kız, Latin harfleriyle yayımlananlarında ise lir kompozisyonu bulunmaktadır. Bu serilerden biri perakende notalar, diğeri fasıl defterleri şeklindedir. Küçük boy nota serisinin üçüncüsü de "suda yüzen kuğu" kapak kompozisyonu ile "Âsar-ı Nefîse-i Mûsikîyye" adı altında neşredilmiş perakende notalardır. Orta boy yayınlara ise perakende notalar, İzak Algazi külliyyatı, süzidil fasıl defteri ve Ali Salâhî Bey'in ud metoduudur. Ayrıca "Tanburî Cemil Külliyyatı" bu seride yayımlanmıştır.

Dârütta'lîm-i Mûsikî çeşitli plaklar da yapmıştır. Odeon firmasında kaydedilen yetmiş sekiz devirli bu plakların yüz etiketlerinde kurumun ismi "Conservatoire Turque" şeklinde kaydedilmiştir.

Yirmi yıl kadar büyük bir canlılıkla faaliyetlerini sürdüren Dârütta'lîm-i Mûsikî, 1931'de bazı üyelerin ayrılması üzerine dağıldı. Bir müddet sonra Fahri Kopuz tarafından yeniden faaliyete geçirildiyse de onun 1939'da Ankara Radyosu'nda görev almasıyla kapandı.

Dârütta'lîm-i Mûsikî Heyeti'nden bir grup (soldan sağa): Kemanî Cevdet Çağla, kanunî Nâime Sipâhi, neyzen İhsan Bey, kanunî Ferid Alnar, üdi Fahri Kopuz, hânende Zeki Çağlarman, hâfız Memduh ve Celâl Tokses; Vural Sözer)

BİBLİYOGRAFYA :

Mehmet Nazmi Özalp, *Türk Musikisi Tarihi- Derleme*, Ankara, ts. (TRT Müzik Dairesi Başkanlığı Yayınları), I, 88-89; Seyyah (Hakkı Süha), "Alaturkanın Yeni Bir Muvaffakiyeti", *Vakit Gazetesi*, 28 Teşrinisânî 1927, s. 3; Burhanettin Ökte, "Darüttalim'e Ait Bir Hâtrâ", *TMD*, sy. 37 (1951), s. 15, 21; İsmail Baha Sürelsan, "Dârüttalim-i Mûsikî", *Âhenk Mecmuası*, sy. 4, İstanbul 1963, s. 4; Etem Rûhi Üngör, "Türk Musikisinde Nota Yayımcılığı Yayınlar -Yayımcılar-(Nota Basımında 100. Yıl)", *MM* (özel sayı), sy. 338 (1977), s. 32-34; TA, XII, 327; Vural Sözer, *Mûzik ve Müzisyenler Ansiklopedisi*, İstanbul 1964, s. 99-100; Gültekin Oransay, "Cumhuriyetin İlk Elli Yılında Geleneksel Sanat Musikimiz", *CDTA*, VI, 1502; Öztuna, *BTMA*, I, 210.

NURİ ÖZCAN

DÂRÜTTİBÂA

(دارالطباعه)

Osmanlı topraklarında
ve İslâm âleminde kurulan
ilk matbaaya verilen ad.

İbrâhim Müteferrika'nın 1139 Zilkade ortalarında (1727 Temmuz başları), Sultan III. Ahmed'in fermanı ve Şeyhülislâm Yenişehirli Abdullah Efendi'nin verdiği fetva ile İstanbul'da Yavuz Sultan Selim semtindeki evinde kurduğu matbaada bastığı *Vankulu Lugatı*'nda (gurre-i Receb 1141/31 Ocak 1729) matbaanın adı ilk defa Dârüttibâati'l-ma'mûre şeklinde geçer. Halk arasında ve bazı resmî kayıtlarda burası "basmahâne", "tab'hâne" ve "kârhâne-i basma" adlarıyla da anılmıştır. Daha sonraları ise bu isim Dârüttibâati'l-âmire, Tabhâne-i Hümâyün, Tabhâne-i Âmire, Dârüttibâati's-sultâniyye, Matbaa-i Âmire, Millî Matbaa, Devlet Matbaası gibi değişik biçimlerde kullanılmıştır. Ayrıca Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın Bulak'ta kurduğu matbaa Dârüt-tibâati'l-Misriyye adıyla anılmış, Arap harfleriyle kitap basabilen İstanbul'daki Fransız elçiliği matbaası ile (Dârüt-tibâati'l-kâine fî beyti elçi-i devleti'l-Fransaviyye) Paris (Dârüt-tibâati'l-melikiyeti'l-ma'mûre) ve Viyana'daki (Dârüt-tibâati'd-devleti'l-impatoriyeyi) kraliyet matbaalarını bu harflere yaptıkları baskılarda matbaayı "dârüttibâa" kelimesiyle karşılamışlardır. Yine bazı özel matbaalar da bu genel adı kullanmışlardır (Dârüt-tibâati el-Hâc İzzet Efendi gibi).

İbrâhim Müteferrika'nın ölümünden (1158/1745) sonra matbaanın imtiyazı, Sultan I. Mahmud'un 1160 Muharrem (Ocak 1747) tarihli fermanıyla, müştereken işletilmek üzere kendisinin yetiştirdiği Rumeli kadısı İbrâhim Efendi ile Ana-